

egy-egy monumentális épület a multból, hogy később szervesen illeszkedjék bele az új városképbe, úgy meg fognak maradni most is legalább az exakt tudomány és az absztrakt gondolkodás hatalmas palotá. Az építendő új paloták alapjait pedig úgy érzem mi, pedagógusok fogjuk lerakni. Vagyis egyszóval: én optimista vagyok . .

dr. Berg Pál.

A hazudozó gyermek.

— Gondolatok népiskolai szülői értekezlet vezetésére. —

Nemcsak egyes emberek, családok, de nemzetek sorsa is igazolja, hogy minden bűn, emberi gonoszság, nyomor és pusztulás a hazugság nyomában fakad. Az igazság előbb-utóbb győzedelmeskedik, e nélkül nem lehet sehol tartós boldogságot biztosítani az emberi életben. Ezért kell mindent elkövetnünk — családi és iskolai nevelőknek egyaránt, hogy gyermekeinket az igazság szeretetére és a hazugság gyűlöletére neveljük.

A gyermek nem máról-holnapra válik hazudozóvá. Sokszor próbálkozik kisebb nagyobb dolgokban az igazság elkerülésével. Ha első hazugsága nem sikerül, ha érzi, hogy kár volt hazudnia, akkor felhagy a további kísérletekkel. Ha azonban sikerül csak egyetlen egyszer is valamit hazugsággal elérnie, a nélkül, hogy észrevennék, akkor újból megpróbálja és lassanként úgy megszokja a hazudozást, hogy szemrebbenés nélkül, nyugodtan, sőt a mások megkárosításának határozott szándékával hazudik.

Minden hazudozó, vagy hazug gyermekkel egyéniségének megfelelő módon kell bánni életkora, és a hazugság oka, természete szerint. Különbséget kell tennünk a büntetésben a szerint, hogy először, vagy ismételtén hazudik. Másként kell elbírálnunk, ha megbánást mutat, vagy ha kihívó, konok a magatartása, ha szándékosan, vagy ha öntudatlanul mond valótlanyságot, ha magától hajlandó bocsánatot kérni, vagy esetleg kívánatra sem.

Annak, hogy a gyermek nem mond igazat, mindig megvan a maga oka. Ezt kell mindenekelőtt tisztán látnunk, mielőtt büntetnénk. Sok szülő minden valótlanyságot, amit a kis gyermek ártatlanul mond, szigorúan büntet. Nem gondolja meg, hogy az igazságtól való eltérés a gyermeki lélek természetéből fakad. Lehet pl. a szókincese fogyatékos, a megfigyelése, emlékezete pontatlan, esetleg az érzékszervei nem egészen épek, vagy a képzelete tulságosan élénk. Tréfálkozás céljából, játékos kedvében is szokott a gyermek valótlan mondani. (Nem létező emberekhez beszél stb.) Mindez nem hazugság, de a nevelők részéről figyelmet érdemel a jellemnevelés szempontjából. A későbbi korban leközdhetetlen féltékenység, gyávaság, idegesség, vagy más nem kívánatos jellemvonás rendszerint a gyermek túl élénk képzelőerejéből származik a felnőttek meggondolatlan beszédei, meséi, ijesztgetései hatására. (Krampusz, Jézuska, stb.)

Fontos, hogy *a kisgyermek valótlan állításait ne tekintsük hazugságnak, de figyelem nélkül ne hagyjuk.* Értelmi fejlettségének megfelelően kell helyesbíteniük, amit helytelenül mond. Szoktassuk mindig helyes megfigyeléshez, kifejezési módhoz, irányítsuk emlékezetét, képzeletét és általában készítsük arra minden kicsiny dologban, hogy beszédét, cselekedeteit a valóságnak megfelelően ellenőrizze.

A gyermekhazugságok legáltalánosabb oka *a büntetéstől való félelem.* Már az iskoláskor előtt gyakran mondanak a gyermekek szándékosan valótlanosságot, mert félnek, hogy kikapnak azért, amit tettek. Itt már hazugságról beszélünk, mert a gyermek a maga érdekeinek védelmére szándékosan nem mond igazat. (Pl. a gyerek szereti a nyalánságot, megszegi a szülők parancsát; tagadja, ha valamit eltör, vagy elront, nem egyszer másra fogja.) Sokszor már a tagadás pillanatában megbánja hazugságát, de a még nagyobb büntetéstől való félelem készteti arra, hogy az igazságot be ne vallja. Az ilyen gyermekkori hazugságokból egész életre kiható nyomasztó lelkiismeretfurdalások támadhatnak.

Az iskolabajárás ideje előtt hazudozáshoz szokott gyermeket még több alkalom kísérti hazug magatartásra, titkos utakon való járásra, amikor iskolába kerül. A 6—10 éves gyermek hazugságai már gyakran együtt járnak kisebb lopásokkal is. A rábizott pénzzel nem úgy számol el, ahogyan kellene. Különösen fiúk hajlamosak erre. A veszedelmes „jó pajtás“ csábításainak sokszor még a gondosan nevelt gyermekek sem tudnak ellenállni és a nem becsületes úton szerzett pénzen játszószert, cigarettát, nyalánságot vásárolnak titokban. Ilyenkor kezdődnek meg a titkos moziba-járások lopott, vagy koldult pénzen. A 13. életév-től kezdve — néha korábban is — az iskolakerülésnek oka a fiuk-lányok utcán, elhagyott helyeken való találkozása titokban, ami sorozatos hazudozásokkal jár otthon és az iskolában egyaránt. Éber felügyelet hiányában ezen az úton szaporodnak a gyermekkori bűnözők, a csavargók, a társadalom erkölcsi halottai.

A büntetéstől való félelmen kívül gyakran készteti a gyermeket hazugságra *a szeretet hiányának az érzése* is. Amikor a gyermek valami okból „kiesik“ az egyik szülő előtti „kedvenc“ szerepéből. A gyermek vágyik szeretetre és ha ezt a szokott mértékben nem kapja meg, hazugsággal, csalással próbál magának érdemeket szerezni, vagy a hiányzó szeretetet más úton igyekszik elérni. Hasonló kísértések áldozata lehet a gyermek hősködésből, hencegésből, feltűnni vágyásból, az osztálytársak, vagy testvérek iránti bosszúvágyból. Sokszor a szülői házban hazudik e miatt, amikor az iskolában valami mulasztást követ el, máskor meg iskolatársai, tanítói előtt akar többnek, jobbnak látszani, mint amilyen. Előfordul az is, hogy éppen szeretetből hazudik, lop a gyermek, vagy se: dülő. Pl. valamelyik osztálytársa hibáját vállalja magára, vagy nem becsületes úton segít kolduson, betegen, osztálytársain. Ilyenkor nagyon óvatosan kell eljárni, hogy a gyermeket ráeszméltessük arra: csak az az igazi jószívűség, amely a mások megkárosítása nélkül tud segíteni mbertársainkon.

Nem lehet felsorolni e gyermekhazugságok okainak nagy tömegét,

de az elmondottakból is kitűnik, hogy nagyon kell vigyáznunk a gyermekeink lelki tisztaságára. Kövessünk el mindent, hogy a mi hibánkból ne váljanak a gyermekek hazudozóvá. Vigyáznunk kell arra is, hogy a súlyosabb természetű, vagy ismételt hazugságok esetén szigorúbb büntetést alkalmazzunk, különben egyre merészebb hazudozóvá lesz a gyermek. *A testi fenytés helyett azonban mindenkor ajánlatosabb a szégyenérzetre való belső hatás.* Ennek különböző fokai lehetnek a gyermek egyénisége, kora és cselekedete szerint. Egy szomorúan csodálkozó tekintet, vagy szelíd dorgálás is megteheti a maga hatását. De a szigorúbb megszegyenítésnek is helye van, ha az eset súlyosabb.

A gyermekkori hazugságok ellen *inkább megelőzéssel, mint büntetéssel* kell küzdeni! Egyetlen megelőzésnek több sikere van, mint 10 büntetésnek. Még a leggondosabban választott büntetési eljárás is elidegeníti a gyermeket pillanatnyilag, vagy hosszabb időre a nevelőjétől. És hány büntetés eredményez örökre lelki elszakadást, dacot, bosszúvágyat, fokozottabb titkolózást és ennek következtében mélyebb erkölcsi süllyedést! A büntetés kétélű fegyver, amelynek pusztító hatását nem tudjuk sohasem előre felmérni. Ezért jobb helyette inkább a megelőzéshez, vagyis az igazságérzés fejlődésére, erősödésére kedvező alkalmas megteremtéséhez folyamodni. Hogy e téren a népiskola eredményes munkát tudjon végezni, fontos mindenekelőtt a szülők nevelői munkája, ennek érdekében pedig az a tudat, hogy *a szülői ház, főként az anya nevelő munkája sorsdöntő a gyermek lelki alakulására.* Ezt kell minden szülőnek belátnia, különben nem ébresztheti fel gyermeke lelkében az igazságérzés csíráját és nem támogathatja a népiskola jellemnevelési alapvető munkáját.

Hogyan lehet hát a szülőknek a gyermekhazugságok ellen a megelőzés fegyverével küzdeni?

1.) *Jó példával.* Ez az első és legfontosabb követelmény. Az apa, anya soha el ne feledje, hogy gyermeke — bármilyen kicsiny — mindent lát és hall abból, ami körülötte történik! Halálos bünt követ el minden szülő a gyermeke ellen, amikor előtte hazudik! Még annak is erősen nyoma marad a gyermek lelki életében, ha azt veszi észre, hogy az apjának az anyja előtt és viszont, vagy bármelyik családtagnak egymás előtt titkolni valója van. Meggondolatlan szülők anyagi előnyökért maguk tanítják gyermekeiket hazugságra. (Utazáskor, házi munkában való segítség miatti mulasztáskor, vagy amikor kényeztetésből tartják vissza ok nélkül az iskolába meneteltől, stb.)

2.) *Az igazság erejében való hitünkkel* is megelőzhetjük a gyermekhazugságokat. Nem egyszer hall a gyermek — a mai közélet sok erkölcsi fogyatékoságának hatására — ilyen kijelentéseket: „nem érdemes jónak, becsületesnek lenni!“, „Szólj igazat, betörök a fejed!“, „Az is bolond, aki igazat mond!“ Ilyen hibákat rendszerint a jobb érzésű szülők követnek el, akik az igazságért minden kudarcuk mellett is harcolnak tovább, de a gyermek csak az elkeseredés pillanatában kimondott szavakat vési az emlékezetébe és ezek igazolására gyűjti további tapasztalatait. A felnőttek nyugodt lelkiismerettel követnek el ilyenféle hibákat azzal a gondolattal, hogy a gyerek még nem érti, amit körülötte

beszélnek; csak éles szemű, lélekbe látó ember döbben meg azon, hogy mi mindent figyel és jegyez meg a látszólag csak játékaival törődő gyermek! Ha tudnák a felnőttek, hogy még a 18 év körüli ifjúság is mennyire könnyen enged az élet kísértéseinek egy-egy pesszimista vagy kishitű ember hatására, akkor meggondolnák kijelentéseiket legalább is saját gyermekeik előtt, annál is inkább, mert nemzeti életünk fejlődésének éppen napjainkban kezdődött új korszaka elég bizonyítékot nyújthat arra, hogy érdemes az igazságért küzdeni, ha ez nem is könnyű.

3.) *Erkölcsei oktatással* is sokat érhetünk el, de ez csak az igazság erejébe vetett hitünk rendíthetetlen voltával lehet eredményes. Finom tapintattal — a nélkül, hogy hangoztatnánk — rá lehet eszméltetni a gyermeket arra, hogy nem érdemes hazudni! Az az anya, vagy apa, akinek ez szilárd meggyőződése az életben szerzett tapasztalatai alapján, ha felelősséget érez gyermeke lelki tisztaságáért mindig meg tudja találni — még az úgynevezett kényes esetekben — is ösztönösen a legalkalmasabb eszméltetési módot. Itt különösen az anyai érzés Istentől eredő rendkívül finom érzékenysége a legbiztosabb irányító. Nem „erkölcsi prédikációkról” van szó, hanem közvetlen beszélgetésekről, a gyermek értelmének megfelelő tájékoztatásról, annak a tudatában, hogy amit mondunk, annak következményei vannak a gyermek későbbi sorsára. Egy-egy elhibázott, vagy elmulasztott szülői lépést (főként a Jézuskával és a gólyamesével kapcsolatban) sokszor még a legkiválóbb népiskolai tanító sem tud helyrehozni. A gyermeki lélek nyugodt fejlődését csak az a szülő tudja biztosítani az iskolába járás idejére, aki az igazságérzés erősítésével az igazi vallásos érzés csíráját is korán megfelelő táplálékhoz juttatja azzal, hogy mindennek a végső okát Istenben, az Isten jó-ságában keresteti a gyermek értelmi fejlettségéhez mérten.

Az értelmesebb gyermeket — különösen az iskolabajárás idején — annak hangoztatásával is igazságszeretetre lehet nevelni, hogy minden becsületes magyar ember igazat mond mindig, mert a hazugság gyáva-ság, ez nem az igazi magyar ember jellemvonása. Az iskolában ma lépten-nyomon hall a gyermek olyasmit, ami az ő magyar voltának a tudatát erősíti. Ha beszámol ilyenféle élményeiről, ne csak szórakozot-tan hallgassuk, hanem mélyítsük el még jobban az iskolai tanulságo-kat! Minél gyakrabban tesszük ezt az igazság diadalának erőltetés nél-kül való megéreztetésével, annál jobban erősödik a gyermek belátása, hogy csak a becsületes, nyílt, igaz ember lehet boldog, boldogíthat má-sokat és dolgozhat ereje, képességei szerint hazánk megtartásáért és na-gyobbításáért. Úgyes példákkal, hasonlatokkal elvezethetjük a gyermeki értelmet is oda, amit annyi felnőtt — választójoggal rendelkező magyar ember — nem tud: hogy Isten előtt nemcsak önmagunkért, hanem egy-másért és nemzetünk jobb sorsáért is mindannyian felelősek vagyunk.

4) *Amit ígérünk a gyermeknek, azt tartsuk meg!* Kényelmes szü-lők sokszor ígérnek hirtelen és meggondolatlanul valami kedves dolgot a gyermeknek, hogy engedelmességre bírják. Olykor erejükön felüli költ-séges kívánságok teljesítését helyezik kilátásba. Amikor a gyermek ele-get tesz a kívánságnak, akkor már nem törődnek többé azzal, hogy a gyermek számon is kéri azt, amit ígértek neki. Egy kis kép, színes ce-

ruza, papír, valamilyen játék, jelentéktelen dolog a felnőtt előtt, de a gyermek napokon, heteken át is örül már az eféléknek. Attól eltekintve, hogy ígéretünk meg nem tartásával csalódást okoztunk neki, elveszítjük a belénk helyezett bizalmát. Egyetlen ilyen csalódás örökre nyomot hagyhat a gyermek lelkében és mindenki — tanítói, később embertársai, felletes hatóságai — iránt bizalmatlanná, nem egyszer világgyűlölvé is válhatik. Ha a szülő kimondta az ígéretét, feltétlenül váltsa be. Még akkor is, ha „nem ér rá“. Azt megmondhatja, hogy most ez nehezebbre esik, de ha már megígérte, hát megtartja a szavát. Így különösen mély hatású lehet a felnőtt adott szavának megtartása.

5.) *Fontos az éber felügyelet és a megfelelő foglalkoztatás.* A gyermek ne vegye észre, de legyen rajta mindig a szemünk. Az iskoláskor előtt lehetőleg ott foglalataskodjék, ahol az anyja láthatja. Az iskolázás ideje alatt vegyük számba, hogy mi a tennivalója, mivel töltötte az időt. Figyeljük azt is, hogyan játszik, vagy dolgozik a gyermek: kitartóan-e, vagy kedvetlenül, immel-ámmal. E közben megláthatjuk képességeit, ügyességét és jobban tudunk neki való munkáról gondoskodni. Amelyik gyermek neki való módon foglalkozik, az lassan megszereti a munkát, és kifejlődik benne a kötelességérzés. Ez pedig a hazugságokhoz vezető alkalmak elkerülését eredményezi. Rendszerint az az ember hazudik, aki nem kedve szerinti munkát végez, mert a legtöbb hazugság a kötelességek mulasztásából fakad. Anyák sokszor vétkeznek kislányaik ösztönös háziaskodási kedve ellen, amikor így szólnak: „menj innen, ne lábatlankodj!“ Egyetlen ilyen kijelentés örökre elveheti a leányok kedvét attól, hogy valaha is konyhai munkát végezzenek. A főzőkanáltól való irtózás a felnőtt lányok életében és a léha szórakozások hazugság árán való úzése igen gyakran vezethető vissza egy-egy ilyen gyermekkori élmény hatására.

6.) *Bánjunk a gyermekkel szeretettel, türelemmel, bizalmat keltő módon!* Ez különösen akkor fontos, ha a gyermek valami hibát követ el, különben könnyen elhallgatja, vagy letagadja, amit tett. Ha ellenben jóindulatunkat érzi, hogy mi az ő javát akarjuk, akkor nem készítjük hazugságra. Elhagyott, árva gyermekek, akiknek nincsen otthonuk, valamint elvált szülők gyermekei legnagyobb részét megértő szeretet, gyöngéd és türelmes anyai gondozás hiányában válnak hazudozókká, erkölcsileg fogyatékosokká. A testvérek közötti megkülönböztetés, a gyermekhibák igazságtalan, következtelen elbírálása, büntetése is gyakran ébreszti fel a gyermek hazudozó hajlamát. Sok szülő veszíti el a türelmét nehezen bánható gyermekével szemben. Ne feledjük el soha, hogy mi is voltunk gyermekek, mi is vétettünk valamikor öntudatlanul, vagy szándékosan az igazság ellen és idézzük fel emlékezetünkben, ahogyan annak idején velünk bántak. Ha vissza tudjuk idézni édesanyánk szelíd jó-ságát, szigorú, de megbocsátó tekintetét, lehetetlen, hogy ne az ő szellemében szóljunk a saját gyermekeinkhez, akkor is, ha vétkeznek. Ha pedig ezt valakitől megvonta a sors, ne tagadja meg ő is gyermekétől — aminek hiányát annyira érezte egész életében — mert ezzel még sívárabb lesz az élete.

Ideges, önző, csak a maga kényelmével törődő, minden szülői kö-

telességtől irtózó anya már az élet kezdetén elidegeníti magától gyermekét. Ez azért nagy bűn a szülők részéről, mert minél tehetetlenebb a gyermek, annál inkább keres ösztönösen a szüleinél — főként anyjánál — védelmet. Ahol érzi, hogy mindig megkapja, oda biztatás nélkül megy a maga romlatlan nyíltságával, közlékenységével. Hányszor mutatja meg leplezetlenül gyöngeségeit, mondja el nyugtalanító élményeit, kérdéseit, hogy ezekre tanácsot kapjon! Amíg bizalommal lehet környezetéhez, nem jut eszébe, hogy valamit titkoljon, hogy hazudjon. Ha ellenben segítős helyett tapasztalatlanságának lemosolygását, gunyolását, könnyelmű semmibevevését észleli, vagy csupán azt, hogy „nem érek rá“, a természetes gyermeki bizalom kihál a szivéből, de ezzel együtt rombadől a szülő tekintélye is. Mai felelőtlen anyák különösen sokat vétének így a gyermek lelki tisztaságának megőrzése ellen és hagyják, hogy gyermekük még az iskolabajlás ideje előtt „kicsusszék“ a kezükből. Az anya iránti bizalom korai elvesztése az oka a leányok erkölcsi botlásának, szégyenének, öngyilkosságának, mások életét is megromtó káros hatásának. Néha apró dolgon is mulhat ez. Elég talán annyit, hogy az anya „nem ér rá“ az iskolából hazatérő kislánya élményeit meghallgatni, vagy éppen ásitva, unottan, szórakozottan teszi ezt. A gyermek érzékeny lelke megérzi, hogy nem ő áll az anyja gondolatvilágának középpontjában és minél fejletlenebb, annál kevésbé tudja ezt megbocsátani, mert nem képes még megérteni. És amennyire magára maradottnak érzi magát ilyenkor a gyermek, később ennek árnyában hagyja ő is magára az anyját, a szüleit. A sokak előtt annyira félelmetesnek látszó elhagyatott öregség az önző, gyermekkori bizalmat könnyelműen eljátszó szülő elkerülhetetlen sorsa szokott lenni.

7.) *Vegyük észre a legkisebb valótlaniságot is, amit a gyermek mond!* Még az u. n. tréfából, vagy játékból való föllentéseket, nagyot mondásokat se hagyjuk figyelmen kívül. Ne szokja meg a gyermek, hogy valótlan dolgok állításával lehet csak érdekes társalgó! Ha erre idejekorán ügyelünk és az ilyenféle hazugság céltalanságát a gyerekekkel tapintatosan megéreztetjük, akkor nem válaszoltak majd — később mint felnőtt nők — hízog szavakat várva, bókoló, hazug magatartású férjeket és nem keresik majd — mint a férfiak — a léha, megbízhatatlan nők társaságát. — Jó, ha nemcsak a gyermek szájából kikerülő valótlaniságokra ügyel a szülő, hanem a felnőttek felelőtlen kérdéseire is, amelyekkel olyan gyakran szeretik a gyermeket zavarba hozni.*)

*) Az egyik barátnőm beszélt el, hogy egyetlen, féltve nevelt 6 éves kislától valaki azt találta kérdezni: kit szeret jobban, az apját, vagy az anyját? A gyerek rövid gondolkodás után az apját mondta. Amikor ez ezt megtudta, elvitte a kisfiút sétálni és közben megértette vele, hogy az édesanyját mindenkinél jobban kell szeretnie, mert az életét neki köszönheti. Majd belehalt, amikor a világrahozta. És a nélkül, hogy a gyermek lelkét megzavarta volna, természetes hangon figyelmeztette az udvarukban előző napokban látott anya-macskának az életére. Ezzel a példával ez a ritka bölcseséggel és igazságérzéssel rendelkező apa eltalálta a kisgyermek kijelentésének helyesbítésére szükséges bánásmódot; ezt mi sem igazolja jobban, mint a gyermek anyjához való viszonyának egészen megható alakulása. Az anya néhány hónap múlva mellhártya gyulladásba esett; a kisfiú gyakran hagyta abba a játékait ezzel a gondoskodó kérdéssel: „Anyucikám nem akarsz valamit?“ És azóta is leányokat felülmúló gyöngédséggel bánik az édesanyjával. Bizalma pedig mindkét szülővel szemben csorbítatlan maradt.

8.) Szoktassuk idejekorán éberségre a gyermek lelkiismeretét! Kerüljük az ilyen fenyegetéseket: „Ha hazudsz, megver az Isten!” Elvisz a mumus!” „Nem hoz semmit a Mikulás, Jézuska!” Nemcsak azért kell ezt tennünk, mert így a gyermek mindig csak félelemből fog legjobb esetben igazat mondani, de mert így Istenről is téves fogalmak lesznek. Az isten és a mumus a gyermek képzeletében olyan közelségbe kerülhet, amely örökre megakadályozhatja azt, hogy az Istent jónak, szerető Atyánknak, minden szenvedésünkben Gondviselőnknek higgye és vallja, miáltal vallásos érzése sem fejlődik. Fontos, hogy minden beszélgetésünkkel közelebb vigyük a gyermeket Isten szeretetéhez, az Ő akaratának való engedelmességhez. Már a 6 éves gyermekkel is lehet ilyenféle beszélgetéseket folytatni, nem erőltetve hanem alkalmasszerűen. Egy német pedagógus (Foerster) igen jónak tartja, ha az anya a kisgyermekét apró erkölcsi kérdésekkel teszi próbára. Pl. Almát veszek elő. Ha neked adom és megeszed, árt-e az neked, vagy másnak? — 2.) Hát ha azt mondom, hogy ezt az almát ne edd meg és mégis megeszed; olyan jól eshetik-e, mint a másik? Semmi esetre sem. Rossz íze volna, mert vele szomorúságot okoztál volna az édesanyádnak! — 3.) Ha valakitől tudta nélkül elvettél volna egy almát, nyugodtan ehettél volna-e meg (vagy ennéd meg)? Miért? Nem éreztél volna-e nyugtalanságot? Nem hallottál volna-e belülről egy figyelmeztető hangot, hogy igazságtalan dolgot teszel? Hogy loptál? 4.) Adtam neked egy almát, hogy edd meg az iskolában. Éppen beleharapnál, amikor egy szegényebb kis pajtásod éhes, kérő szemeit veszed észre. Ha mégis beleharapsz éppen olyan jól eshet neked, mint pl. egy majomnak? Látod, egy titkos érzés, egy belső hang nem enged beleharapni. Ha mégis megteszed, utána szégyenkezés, nyugtalanság fog el. Mert az ember nem tehet mindent, mint az állat, amire vágyik. Mi mások vagyunk, mint az állatok. Mintha két ember volna bennünk. Egy rosszra csábító, gyenge, minden kívánságnak engedni akaró; ez arra ösztönöz, hogy szerezzük, tegyük meg, ami jól esik. A másik egy erős, jobb, mindig másokra figyelmeztető hang, amely szeretetre, barátságra, lemondásra ösztönöz: ez az isteni hang az emberben, a lelkiismeret szava; ez különböztet meg az állattól. Ez legyen emberi életünk szilárd alapja.**)

A tapasztalat azt igazolja, hogy nemcsak ilyen beszélgetések, hanem bibliai képek, felírások, (pl.: „Mit szól ehhez Krisztus?“). közmondások, különösen cserkésztorvények (pl. „A cserkész feltétlenül igazat mond!“ — „A cserkész testben és lélekben tiszta“, — „A cserkész híven teljesíti kötelességét“, stb.) nehéz helyzetekben jól ébren tudják tartani a gyermek lelkiismeretét és gátolják a hazudozáshoz való folyamodásban.

**) Foersternek ezt az elgondolását *Dr. Johannes Prüfer*: „Die Kinderlitte“ (Neue Elternbücherei, Heft 5. 1932. Leipzig u. Berlin) c. könyvecskéjében olvastam, ahol ezen felül sok értékes tanulság és példa található a gyermekek hazugságaira vonatkozóan. E kérdéssel foglalkozó művek közül nálunk elsősorban Imre Sándor két feledésbe merült cikkje érdemel említést: „A gyermekek hazugságai.“ Mindent tudok. Az Ujság hetilapja, 1925. febr. 7. és ugyanennek 1926. jún. 6. számában: „Az igazmondásra való nevelés“ Mindkettő létezéséről csak utólag értesült e sorok írója.

Az itt felsorolt követelmények nem könnyen teljesíthetők minden vonatkozásukban, különösen a mai világban, amikor sok az önző, hazug életet élő felnőtt. De igen sokat tehet a szülő gyermeke lelkének megvédésében akkor, ha minden erejével arra törekszik, hogy a családi élet levegőjét megőrizi a gyermek számára tisztának, igaznak, éltetőnek. Fáradtságot, anyagi gondot ellensúlyozni tud az a gondolat, hogy a gyermek sorsát a szülők tartják a kezükben. Mindenekelőtt az anyák! Ahány magyar anya ma a gyermekét meg tudja tartani az igazság szeretetében, az mind emel egy keveset még mindig csonka országunk erkölcsi színvonalán.

Evva Gabriella.

Diáknyaraltatás a polgári fiúiskolákban.

Az iskola munkáját a tanuló iskolánkívüli körülményei támogatják vagy gátolják. A gátló nehézségek javarés�ének a szegénység a forrása. Tanulóink jelentékeny része szegény, vagy legalább is szerény körülmények közt él. Lakásuk, ruhájuk, táplálkozásuk nem megfelelő, legyengült testük és lelkük az ellenállásra és munkára alig alkalmas.

Az iskola a maga véges eszközeivel a bajok forrását, a szegénységet nem tudja megszüntetni. Csakis tüneti kezelést nyújthat. Mint egy más alkalommal már részletesen ismertettük,*) a polgári fiúiskola a szociális segélynyújtás terén kötelességén felül való munkát végez. Az alábbiakban arról fogunk beszámolni, hogy a tanulók szabadlevegőhöz, napfényhez való juttatására a polgári fiúiskolában mily kezdeményezések történnek.

A gyakran agyonzsúfolt, levegőtlen és sötét városi lakások, a szelőlötletlen, földes vidéki lakások, a nagyvárosi füst, az alföldi helyiségek portengere, a házak nyirkos fala olthatatlan vágyat ébreszt a tanuló lelkében a napsugár és a tiszta levegő után. Ezért sok helyen tanítanak jó időben a szabadban. Hogy csak néhány példát említsünk, pl. Fülöpszálláson a tanítás alkalmas időben a község belterületén lévő Hősökligetében folyt. Gyulán az iskola fás udvarán szélitől és tűző naptól védett helyen *állandó szabadlevegőjű osztály* van felállítva. A vaslábú papok cementtalpba vannak rögzítve.¹

Természetesen az volna leginkább célravezető, ha minden nagyobb városnak vagy járásnak meg volna a maga *szabadlevegős iskolája*. Budapesten már évek óta működik a Svábhegyen az u. n. *erdei iskola*, melynek már 1933-ban 200 férőhelye volt. A 3–3 hónapra beutalt tanulók itt rendszeres tanításban részesülnek.² Ilyen erdei iskola épül a közeljövőben, mint hírlik, az ország több részén is.

Néhány fővárosi iskola a melegebb hónapokban *egésznapos kirán-*

*) Nevelésügyi Szemle III. é. 30. l.

¹ Gyula, Ért. 1937–38. 22. old.

² Braunhoffer J., Isk. Eg. I. 163; Révész J., Az erdei szabadlevegős iskola. Uo. I. 231.